

ŠTUDENTOV ZAUJÍMAJÚ DEJINY 20. STOROČIA

Rozhovor s prof. PhDr. PETROM ŠVORCOM, CSc.



prof. PhDr. Peter Švorc, CSc.

Peter Koval: Od roku 1983 je vaše meno späté v pedagogickej i vedeckej oblasti s filozofickou fakultou v Prešove. V čom sa podľa vášho názoru pedagogický proces a vedecký výskum za tých viac ako 30 rokov najviac posunuli a v čom naopak stále ešte stagnujú, resp. mohli by napredovať rýchlejšie?

Peter Švorc: Je to náročná otázka, na ktorú sa dá odpovedať širokou analýzou celej našej spoločnosti a procesmi, ktorými za 30 rokov prešla, a samozrejme, my s ňou. V zjednodušenej podobe sa to dá povedať aj niekoľkými vetami. V 80. rokoch minulého storočia bola aj veda, aj vzdelávací proces poznačené ideologickými požiadavkami vtedy vládnucej komunistickej strany. Boli jasne určené mantinely, medzi ktorými sa vyučovací proces mohol pohybovať a podobne to bolo aj s výskumom, resp. inter-

pretáciou jeho výsledkov. Po novembrovej revolúcii v roku 1989 a zmene spoločensko-politických pomerov tieto obmedzenia padli a otvoril sa priestor pre slobodné bádanie a interpretáciu výskumov tak, ako sa oni javili na základe zachovaných prameňov. To sa, pravdaže, premietlo aj do pedagogickej praxe. Od 80. rokov 20. storočia do súčasnosti enormne vzrástol počet monografií, zborníkov, štúdií vo všetkých oblastiach výskumu, vrátane histórie. Existujú rôzne formy grantových schém, z ktorých je výskum financovaný a z ktorého sú financované aj výstupy – teda odborná literatúra. Horšie je však to, že kým ešte na konci 20. storočia existoval jednotný knižný trh, a teda boli aj informácie o knihách, ktoré vyšli a tie ste mohli nájsť v kníhkupectvách, dnes taký knižný trh neexistuje, pravidlá štátnych grantových agentúr nedovolia vydávané knihy predávať cez kníhkupectvá, sú určené len na výmenu, čo v praxi znamená, že sa na odborných pracoviskách (univerzitách i akademických pracoviskách) v skladoch hromadia knihy, o ktorých verejnosť ani nevie a ani sa k nim nedostane. Tak sa do istej miery strácajú výsledky výskumov, umŕtvujú sa a naša spoločnosť má potom oprávnený pocit, že vedeckí pracovníci nič nerobia a celé výskumné pracoviská sú zbytočné. Keď na jar 2016 Slovenská historická spoločnosť pri SAV mala v Skalici svoj XV. zjazd a urobila pritom výstavku kníh z jednotlivých katedier dejín na Slovensku a Historického ústavu SAV v Bratislave, boli prítomní novinári šokovaní, koľko rôznych a kvalitných publikácií o dejinách Slovenska, ale nielen o nich, je na svete. A to bol len zlomok celkovej produkcie za posledné štyri roky. To sa však odráža aj v pedagogickom procese. K vydaným odborným knihám sa nedostávajú ani študenti z odboru dejepis, resp. len k niečomu, čo vychádza na ich univerzite. A to je škoda.

Peter Koval: Svoj záujem ste upriamili na československé dejiny 20. storočia s občasným presahom aj do skorších dejinných období. Prečo alebo čím vás práve toto obdobie moderných a najnovších dejín zaujalo?

Peter Švorc: Pravdupovediac, mňa zaujímajú všetky historické obdobia, pretože len ich poznaním dokážeme rozumieť dnešnému stavu spoločnosti. V 20. storočí som však zakotvil preto, že som písal diplomovú prácu z 20. storočia a mojím školiteľom bol prof. PhDr. Ladislav Tajták, CSc., – učiteľ a zapálený historik, ktorý, obrazne povedané, „zapaľoval“ pre vedu a v jeho prípade pre dejiny 20. storočia aj svojich študentov. Čím viac som prenikal do dejín 20. storočia, tým viac otázok sa mi vynáralo a na tie som sa snažil nájsť aj odpovede. No a hľadanie odpovedí bolo spojené aj s novými otázkami. Tak som vlastne nastúpil do vlaku poznávania nedávnych dejín, z ktorého sa mi ani nepatrí vystupovať pokiaľ je tam dosť práce. A tej je skutočne dosť. Okrem iného, keď sa začnete zaoberať nedávnymi dejinami, na začiatku sa vám zdá, že rozumiete všetkému, veď priame dôsledky a dopady môžete priamo a bezprostredne sledovať okolo seba. No len čo sa vnoríte do poznávania týchto procesov, zistíte, že všetko je ináč, že v skutočnosti poznáte len vrchnú hladinu tečúcich vôd a nie jej spodné prúdy. A to je zaujímavé, ba priam napínavé pri dejinách 20. storočia.

Peter Koval: Ste členom viacerých významných vedeckých a profesijných organizácií ako Slovenskej historickej spoločnosti, v ktorej ste podpredsedom, Slovenského národného komitétu historikov, Svetovej akadémie rusínskej kultúry (so sídlom v Toronte), Slovensko-českej/Česko-slovenskej komisie historikov, ako i Slovensko-ukrajinskej komisie historikov a Spolku slovenských spisovateľov. V čom vidíte hlavný prínos týchto stavovských organizácií a čím by mohli osloviť potencionálnych uchádzačov o členstvo v nich?

Peter Švorc: Historická veda, tak ako aj iné vedné odbory, nemôže byť postavená len na individuálnom poznaní dejín. Vyžaduje si spoluprácu s inými historikmi, komunikáciu s nimi, komparáciu vlastných výsledkov bádania s výsledkami iných. No a na to slúžia aj stavovské organizácie – aby ľudia jednej profesie mali spoločnú bázu na takúto komunikáciu a spoluprácu vo výskume. Okrem toho, organizácie, akou je Slovenská historická spoločnosť pri SAV, nielenže vytvárajú priestor pre vzájomné poznávanie práce historikov, ale navonok signalizujú spoločnosti, že je tu istá odborná komunita, ktorá vie a chce spoločnosti ponúknuť výsledky svojej práce.

Peter Koval: Pán profesor, vo vedecko-výskumnej činnosti sa zaoberáte aj regionálnou históriou. Ako by ste zhodnotili na jednej strane profesionálnu produkciu (jej kvantitu i kvalitu) v tejto oblasti a na druhej strane spopularizované publikácie často amatérskych regionálnych historikov – laikov?

Peter Švorc: Historiografia zaoberajúca sa regionálnymi dejinami u nás dlho patrila k okrajovým témam výskumov. Vzťah k nej sa začal meniť až niekedy v 80. rokoch minulého storočia a nesúviselo to len s tým, že tzv. veľké témy národného či štátneho charakteru boli vyčerpané. Po vzniku ČSR v roku 1918 sa vytvoril priestor pre nové výskumy slovenskej minulosti a hlavne aj novú interpretáciu. Slovenskí historici mali pred sebou veľké a náročné úlohy zmapovať a aj prezentovať slovenské národné dejiny ako celok, veď ostatné európske historiografie túto úlohu mali už

dávno za sebou a mohli sa špecializovať na menšie témy, na regionálne výskumy, ktoré dopĺňali pohľady prezentované v syntetických dejinách. Ak si odmyslíme knihu *Slovenské dejiny* Františka Hrušovského z roku 1942, tak to bolo až v 60. rokoch a potom hlavne v 70. a 80. rokoch 20. storočia, keď začali vychádzať *Dejiny Slovenska*. Vyšlo ich šesť zväzkov a tie načrtli akúsi kostru našich národných dejín a – vlastne – dejín územia dnešného Slovenska. Pravdaže, metodologicky boli poznačené dobou, v ktorej vznikali, ale i napriek tomu ich vieme použiť a máme na čom stavať ďalej. To potvrdil Historický ústav SAV v Bratislave sériou syntetizujúcich monografií *Slovensko v 20. storočí*, ktoré postupne vychádzali od roku 2004. Syntézy slovenských dejín však ukázali, a to v konfrontácii s výskumami regionálnych dejín, že dejiny Slovenska boli predsa len o čosi zložitejšie a mnohotvárnejšie, ako boli zachytené v syntetizujúcich prácach. A to následne nasmerovalo pozornosť historikov aj na regionálne dejiny. Pokiaľ ich robí odborne pripravený bádateľ, tak výsledky výskumov prinášajú pozoruhodné zistenia. Pokiaľ len odborne nepripravený amatér, výsledky sú podstatne skromnejšie i napriek bohatosti prameňov. Často i poprekrúcané – jednoducho také, ako sa takémuto autorovi javili pri spisovaní svojich poznatkov. Horšie potom je, že sa rovnako odborne nepripravení čitatelia – a tých je väčšina – dozvedajú nepravdivé interpretácie a sami ich potom šíria v dobrej viere ďalej. Vidieť to najmä na produkcii monografií z dejín jednotlivých obcí. Na druhej strane, to, že vychádzajú takéto knihy, svedčí o tom, že občania Slovenska potrebujú a chcú poznať svoju minulosť, a to je potešujúce zistenie, lebo potvrdzuje aj potrebnosť našej profesie.

Peter Koval': **Stojíte na čele regionálnej Historickkej spoločnosti kráľovského mesta Prešov. Aké je jej hlavné zameranie a cieľ?**

Peter Švorc: Historická spoločnosť kráľovského mesta Prešov vznikla v roku 2005 ako občianske združenie, má aj svoju webovú stránku s cieľom pomôcť pri propagácii práce historikov v Prešove, ale aj v širšom zábere a podporiť výskum a prezentáciu jeho výsledkov širokej verejnosti formou prednášok, seminárov, konferencií, ba i pri vydávaní odborných publikácií a vedeckého internetového časopisu *Dejiny*. Finančné prostriedky získava z darov a najmä z dvoch percent, ktoré nám zo svojich daní poukážu naši priaznivci a členovia občianskeho združenia. Každý rok prispievame na vydávanie časopisu *Dejiny*, na realizáciu vedeckých seminárov a konferencií a na podujatia, ktoré organizuje Inštitút histórie Filozofickej fakulty PU s názvom *Večery s históriou*. V ich rámci pozývame renomovaných historikov zo Slovenska i zahraničia na prednášky určené nielen študentom, ale všetkým záujemcom o históriu.

Peter Koval': **Ste organizátorom a spoluorganizátorom viacerých vedeckých podujatí. Na ktoré z nich si najradšej spomínate a prečo?**

Peter Švorc: Rád si spomínam na všetky, ktoré som organizoval so zapáleným tímom spolupracovníkov a dobrými spoluorganizátormi zo Slovenska i zo zahraničia. Teda, rád si spomínam na všetky pripravované a realizované podujatia. Osobitne však na vedeckú konferenciu s názvom *MUDr. Ľudovít Markušovský a jeho doba* v roku 1993, ktorou sme naštartovali spoluprácu so zahraničnými partnermi a ktorá podnietila prípravu a realizáciu ďalšej konferencie *Spíš v kontinuite času*. Týmto

podujatím začala naša úzka a dlhoročná spolupráca najmä s rakúskymi a nemeckými historikmi, ktorá sa premietla aj do mojich študijných pobytov v Nemecku a Rakúsku a následne do nových vedeckých podujatí. Osobitne chcem vyzdvihnúť spoluprácu s univerzitným profesorom Dr. Karlom Schwarzom z Viedenskej univerzity, univerzitným profesorom Haraldom Heppnerom z univerzity v Grazi, univerzitným profesorom Arnoldom Suppanom, riaditeľom Inštitútu pre východo- a stredoeurópske dejiny a v tom čase aj predsedom Rakúskej akadémie vied vo Viedni, univerzitným profesorom Manfredom Alexandrom z univerzity v Kolíne nad Rýnom a mnohými ďalšími. Títo naši kolegovia a priatelia nám pomáhali so získaním finančných prostriedkov na podujatia a vedecké zborníky, ktoré sme potom spolu vydávali, cez ktoré sme získavali ďalšie vedecké kontakty takmer z celého sveta. Na čo som osobitne hrdý, je séria medzinárodných vedeckých konferencií a zborníkov, ktoré z nich vyšli a ktoré boli zamerané na stredoeurópske dejiny a ich jednotlivé oblasti – na politiku, národnostné otázky, konfesijné otázky a iné. Spoluzostavoval som ich s doc. Ľubicou Harbuľovou, prof. Haraldom Heppnerom, prof. Karlom Schwarzom, prof. Michalom Danilákom – všetko skúsenými a renomovanými odborníkmi. A to isté konštatovanie platí aj o autorskom kolektíve zo Slovenska i zahraničia. O tom, že tieto zborníky mali ohlas a stále rezonujú nielen v slovenskej, ale aj zahraničnej historiografii svedčí množstvo citácií, ale aj to, že pri príprave ďalšej takto postavenej konferencie sme nikdy nemali núdzu o referentov. Skôr naopak.

Peter Koval: Aké plány máte na najbližšie obdobie vo vedecko-výskumnej činnosti?

Peter Švorc: Čo sa týka mojich plánov – tých je dosť, ale momentálne by som chcel úspešne uzavrieť grantový projekt VEGA zameraný na slovensko-podkarpatskoruské vzťahy v medzivojnovom období a riešiť veľký grantový projekt v rámci APVV týkajúci sa vzťahových otázok centra a periférie – v našom prípade východného Slovenska a centier krajín, ktorých bolo východné Slovensko v 19. a 20. storočí súčasťou. Je to projekt, ktorým riešiteľský kolektív vlastne dokladá prepojenosť regionálnych a štátnych dejín a dôležitosť poznania aj jedných aj druhých.

Peter Koval: Čo si myslíte ako skúsený pedagóg o súčasných študentoch a ich vnímaní histórie najmä 20. storočia?

Peter Švorc: Vidím, že študentov zaujímajú dejiny 20. storočia. To potvrdzuje aj počet vybraných tém na písanie diplomových a záverečných prác. Ale viac ako to svedčí ich účasť a aktivita na prednáškach a seminároch. Tu sa nemôžem na našich študentov sťažovať. To, že jedni sú viac aktívni, druhí menej, je prirodzené, veď existujú aj iné obdobia, ktoré študentov zaujímajú. Čo ma teší, že mnohí z nich sa zamýšľajú nad slovenskými dejinami posledného storočia, nad udalosťami, ktoré mali kontroverzný charakter a vidia v nich zdroj poučenia pre súčasnosť.

Peter Koval: Pán profesor, dovoľte nám vstúpiť trocha aj do Vášho súkromia. Čím, samozrejme okrem histórie, vyplňate svoj voľný čas?

Peter Švorc: Najviac času trávim venovaním sa histórii. Je to totiž nielen moja práca, ale aj koníček. Okrem toho od roku 1992 vediem vydavateľstvo Universum, v ktorom

pripravujeme zväčša odborné publikácie, takže ani tu sa mi história nevyhýba a ani ja jej. Rád sa stretávam s priateľmi výtvarníkmi, pri ktorých sa dozvedám o nových trendoch v súčasnom výtvarnom umení, technikách a výtvarnom videní sveta. Vždy sa teším na prípravu novej knihy – na to, ako bude vyzerat' jej obálka, o čom vedieme aj s ilustrátorom, aj s autorom často dlhé debaty. No a pokiaľ to ide, tak sa venujem svojim vnúčatám – Eliške, Karinke, Petríkovi a už aj najmenšiemu Adamkovi, ktoré ma dokážu naplno zamestnať. Keď som s nimi, musím úplne vypustiť z hlavy iné problémy, úlohy a povinnosti, lebo na tie pri vnúčatkách vo veku od štyroch rokov do troch týždňov jednoducho neostáva žiaden priestor. A to je dobre, lebo mi svojou aktivitou pomáhajú „zresetovať“ myseľ a vlastne aj zregenerovať sa. Rád sa venujem aj našej záhradke. Teší ma, keď sa v lete pri mne pristavia susedia a chcú sa poradiť, čo robiť, aby mali také papriky a paradajky, ako ich máme my.

Peter Koval': Vieme, že ste hrdým otcom dvoch synov. Obaja však zamerali svoju kariéru čiastočne iným smerom. Presunie sa teda váš profesionálny záujem o históriu na ďalšiu generáciu?

Peter Švorc: To neviem, ako sa vyformujú vnúčatá, ale hoci starší syn Peter je architektom a má v Bratislave vlastný ateliér, a mladší Branislav je geografom, ani jeden sa nevyhol histórii. Ani v ich povolani sa bez histórie nedá plnohodnotne fungovať. Doma sme obklopení knihami väčšinou historickými, veľa našich rozhovorov sa prirodzene dotýka histórie, takže je veľká šanca, že sa aj vnúčatá pod vplyvom rodinného prostredia budú orientovať týmto smerom. Ale aj keby sa tak neorientovali, verím, že isté postoje, pohľady a vari aj vedomosti z rodinného prostredia budú formovať aj ich.

Pán profesor, v mene redakcie internetového časopisu Inštitútu histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove – Dejiny, vám ďakujem za rozhovor.